

T A R İ H VESİKALARI

Sayı : 2

Ağustos 1941

Cilt: I

AHMET III. DEVRİNE AİT BİR ISLAHAT TAKRİRİ

MUHAYYEL BİR MÜLÂKATIN ZABITLARI

Vak'anüvis Sahaflar Şeyhi zade Kadıasker Esad Mehmed efendinin Fatih Millet kütüphanesinde «Vekayiname» [1] adı ile 50 numarada kayıtlı bulunan üç ciltlik gazma tarihinin 1241 H. (1825 M.) yılı vekayinden bahseden ikinci cildinde [2] Yeniçerilerden ne suretle Eşkinci yazılmasına karar verildiği anlatıldıktan ve eşkinciler lâyhasının bir sureti yazıldıktan sonra lâhika serlevhasıyla ve hiçbir mehzaz gösterilmeksizin «Bin tarihindenberu berveçhi muharrer düveli Efrenciye zuri şimşiri islâmiyanı rıkaplarında dur etmek üzere ateşin sanayii harbiye tedarikinde sa'yi bisyar ve ehli islâm anların kullandıkları hadayii harbiye idadı ile mukabele bilmisil muamelesi icrada terki sarfı beyrayayı iktidar ettiklerinden refte refte vukubulan seferlerde matlabı ruvı zafer tamamı ile çehrenümayı kader olmamağla huddakı a'sar bu derde deva tedarikinde terkibi cevarisi efkâr etmişlerdi. İşbu müddeayı ispat için bundan akdem biraz zaman imtidad bulan Nemçe esfarı halâlinde bazı erbabı ukulün muhakeme yollu kaleme alıp Sultan Ahmed-i salise sadrı asrı İbrahim Paşa merhum vasıtasıyla arz kıldığı makalei fevaid kelâle biaynihi nikaştei suturı vekayı ve dibacei risafei bedayı kılındı» denilerek bir ecnebi zabitiyle Türk ordusundan ileri gelen namdar bir zat arasında cereyan ettiği tahayyül olunan ve türlü muhakeme ve tenkidleri ihtiva eden bir mülakat, nakledilmektedir. Esad efendinin yukarıya geçirilen izahatında da görüldüğü veçhile, «bazı erbabı ukulun muhakeme yollu kaleme aldıkları» bu makalenin muhakeme ve münakaşa ettiği meseleler okununca, bunun ordu ve idarede esaslı islahat yapılmazsa muvaffak olmanın ve memleketi sulhde tutmanın kabil olmayacağını padişaha telkin etmek ve 1716-1718 Nemçe seferinin sonlarında iktidar mevkiine geçen sulh taraftarı Nevşehirli İbrahim paşanın Padişahın, Pasarofça muahedesıyla neticelenen sulhe olan temayülleri takviye eylemek maksadiyle hazırlanmış olduğu anlaşılmaktadır [3]. 10 Nisan 1718 tarihinde sadaret mevkiine geçen Nevşehirlinin harbi idame etmek isteyenlerin iddialarını çürütmek ve padişahı sulha ikna etmek için Pasarofça muahedesinin akdine (21 Temmuz 1718) takaddüm eden aevrede bunâ nasıl zemin hazırladığını göstermek ve o tarihte çarpışan fikir ve kanaatleri bize tanıtmak bakımından bu vesika ehemmiyeti haiz olduğundan mecmuaya dercinde faide görülmüştür.

Faik Reşit UNAT

[1] Kitabın müellif elyazısı ile yazılı bir nüshası İstanbul'da Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi kısmında 2083 ve 2084 numaralarda ve itina ile yazılmış ve ciltlenmiş bir takımı da İstanbul Üniversitesi kütüphanesi yıldız Tarih yazmaları arasında 74 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Esad Efendi nüshasını, muhafaza altında bulunduğu için tetkik edemedim. Yıldız nüshasının ikinci cildinde de bu layiha aynen mevcuttur (Bk. Varak 119 r - 136 r).

[2] Dahiliye kâtibi Bahir efendinin kırmızı mürekkeple yazılmış bir çok derkenar ve arada zeyil kılınan bazı fıkralarını da ihtiva eden bir nüshadır.

[3] O sırada Osmanlı ülkesine sığınmış olan kral Rakoçi Ferenc ve maiyeti ile Macar mühtedisi Müteferrika İbrahim Efendinin bazı fikir ve telkinlerinin izlerinin bu lâyhada yer almış olduğu da düşünülebilir.

Ve hiye hazihi : “namdaranı asakiri osmaniyeden bir merdi kâragâh zümrei zabitanı nasâradan bir şahsı bâıntibah ile mülâkat ve takdimi mera-simi ihtiramla temhidi bünyanı musafat idüp tarafeynden şeraiti ahdu pey-manı dostî mürâatından sonra esnai söhbet ve hilâli müsahabetlerinde ahvali sefere ve bazı umuri hikmet esere dair mükâlemelerinin meali icmalisi ki ce-vamiülkelim ve faslülhitabı dilpesendi mağazi nisab ve muhtarı guzati sütu-de cenaptır, bazı zamayimi vecize ile kalebi hüsnü beyane ifrağı istisvab olunup şehinşahı kiytî penah, zıllullahı adalet destegâh, rafii livayı gazâü cihad, kamii bünyanı küfrü inad, kehfülenamı hasenetüleyyam (nacihamüz-zeman?) hülasetüddevran, muhyiyyüssünnetüsseniye, hamii şeriatünnebevi-ye, a’delüsselâtin, ekremülhavakîn *beyt* :

سليط السيف منصور الكتيبة - تدى الكف مأثور النفية

salâtini kiramın adlü re’fetle serefracı mücahid fi sebilillah sultan Ahmedi gazi halledallahü şeceretüssultane fi basitilarzı bittuli velarz ve eyyede biteyidihi rumüssünneti velfarz efendimiz hazretlerinin rikâbı humayuni şevket makrunlarına ruz merre tabir ile ziveri zebanı takrir kılınmak daiyei semiri zamiri abdi fakir olmağın nazımı menazımı âlem, muslihi mesalihi ümem, banii mebanii sulhü selâh, âmiri mamureci fevzü felâh, kaidi ketaibi adlü dad, kasidi asayışi ibad, amimülkerem, kerimüşşiyem, *beyt* :

شرف پیرای دیوان صدارت - سیمی جد سلطان رسالت

sahibi devlet hazretlerinin haki izzetlerine arzü inhaya cesaret olundu. *Mısra*: zehi saadet olursa kabule erzanî.

Suali osmanî — Eyyamı tufuliyetimden bu ana dek tariki cihadü gazaya sarfi nakdinei ömri girankadr idüb umuru muharebede faizi nisabı iştihar ve vâkıfı dekaiki hiyeli girudar oldum. Ancak tavaifi nasaranın ahvali cengü harpte olan meharet ve tarzü tavorü âdet ve imal ettikleri edevat ve aletlerde mümaresetleri ne vecihledir, harici haytai idrakim olmağla ana dahi tahsili vukuf murad ederim ki; devleti aliyyei ebedpey-vendi osmanî iptidayı zuhurlarından inkızayı ömrü Süleyman Hanıyede her seferde galip olup Nemçe Çasarın ne mertebede kahru tedmir ve memleketlerin ne vechile dahili kabzai teshir ettikleri kütübi tevarihte nigâştei sahayifi takrirdir. Badehu Beç seferi hudusuna dek ekseriya nus-rat ve galebe tarafımızda bulunup ahyanen bazı taksir sebebi ile canibi düşmanda dahi emareti galebe zâhir olduğu var idi. Amma Beç seferin-den sonra istidracı küffar mütemadi ve her mesafda hezimetimize bâdi oluyor. Vechi nedir? tarafeynin ahvalini sencidei mizanı firaset idüp aklımın ihate ettiği mertebenin ilamı memuldür.

S. 137
[*]

[*] Yanlara işaret edilmiş olan bu numaralar neşredilen metnin, yazma kitabın hangi sahifele-nde bulunduğunu göstermektedir.

Cevabı nasranî — Benim dahi sebebi maaş ve medarı intiaşım cengü perhaş ve husum ile savaş olmağın bu babda mehârefim kemalindedir. Cenabınız gibi umuru muharebede mahir ve vâkıfı serairü zamair merdi bahadır ile şerefyabı sohbet olmağı ganimet addidüp gerek umuri kârzarı ve gerek desayisi mekri çasardan bildiğim mertebe söylerim amma islâmın imalî edavatı kârzar ve icrayı merasimi girudârda keyfiyeti mehâretlerine kemahüve hakkuhu vâkıf değilim. Nemçeluden mesmum olan akvale dahi itibar etmem ki adayı devletleri olmağla sözleri düruğ idüğü meczumumdur. Mechulüm olan umurda cerhü tadil kanuni hikmete muhaliftir. Lâkin mülûki nasâranın hususa çasarı bed peymanın cemi ahvali diyarlarında kesreti seyâhatim ve ayanı devletleri ile kemali ülfetim hasebiyle mubemu mazbutumdur. Alâ vukuihi ifade ve ilâm ederim. Amma pişnihadı itibar olacak bir madde ki hadşei havatırı asagirü ekâbirdir, henüz derkinde aklım kasırdır. Evvela bu şüpheyi ref edin. Badehu sadede şüru edelim.

Sualı nasranî — Bundan akdem Nemçe üzerine bir taraftan Françe ve bir taraftan Macarlu galebe edüp âciz ve fûrumande kalmışken ber vefki dilhah ahzi intikam edecek mahalde ne icap etmişidi ki böyle fırsatı fevt edüp sulhe râğbet olundu?

Cevabı osmanî — Bu sualiniz kemali sadakatten mütebadir ve ber muktezayı akli bâhir idüğü zâhirdir. Galiba muradınız Karlofçada münakit olan sulha tarizdir, zira bu sualler ol esnada elsinei nasda şayi olmuştu, vezir Hüseyin paşa merhuma arzolundukta tevcihi hitab edüp emri müsâleha sebebi asayişî ibadü bilâd ve baisi tevfiiri hazine ve taklilî ecnâdı fesad itiyad olmağla mahzı hayr idüğü meczum ve makamı ihtisamda kıyam suretinde ahzı intikam ihtimali henüz emri mevhumdur. Bu makule emri mevhumu meczume ve kârı mechuli malûme tercih indelukulâ meczumumdur deyüp silsilei girihğiri kelâma fasılai sükût vermekle cenge tahris edenlerin akvaline tevcihi samiai kabul buyurmamışlardır. Ben dahi bu müddeayı tasdik ve bu tedbiri istisvab ederim. Eğerçi fırsat ganimettir ve fevti mucibi nedamettir. *Mısra*: Âkıl olan fırsatı fevt eylemez. *Nesir*: Amma acezei reaya ki vediai halikulberayadır, imtidadı eyyamı cengü cidal ile payimal olmaları mukarrerdir, hususa itlafı malü rical ve tazyii edavatı harbü kitale müeddi olmağla müntici ihtilâldir. Eshabı ukulî kâmile bu mahzuratı mülâhaza ile *الصاح سيد الاحكام* müfadını temessük edüp her asırda mûraatı merasimi sulhi hayrencama ihtimam eylemişlerdir ki her millet meyânında meyâmini sulhu salâh mücerreb ve meczum ve iba ve istinkâf edenler ekseriya nisabı nusretten mahrum olmağla akibeti meçhul olan fırsatı kalileyi meyâmini malûm olan hayrı mahza tercih etmeğe münasip görmemişlerdir.

Takriri nâsrânî — Zabıtı mesfur beyanı nefselemre tasaddi siyakında zimamı kelâmı semti hikmete imale edüp dedi ki: gerek salatini osmaniye ve gerek mülûki saire kalemrevi hükümetlerinde olan efradı enamı memulleri üzere makziülmeram etmek harici uhdei beşeriye olmağla herne kadar adalet pişe ve merhamet endişe olur ise de her ferdi tatyibi rütbei istihalede olduğu ecilden kimi adâleti yad, kimi cevrenden feryad ede gelmişlerdir. Bunların derecei adlû insaf ve mertebai cevru itisafına vukuf diyarı aherde bulunan ukuli kâmile erbabına mevkuftur ki garaz ve ivazdan beriyüssaha oldukları için an'aneten sikatı rüvat ile residei sem'i iykanları olan evzaü etvar ve kirdar ve güftarlarından hakayıkı ahval ve dakayıkı itidallerine istidlâl edüp sebtî sahayıfı beyan ederler.

S. 139 Ana binaen salâtini osmaniyenin iptidai zuhûrundan ilâ yevmina haza vekayii ahval tevarihi muteberemizde mastur ve mukayyed olmağın *mısra*: Cümle tarihi selef hatır nişanımdır benim, *Nesir*: Müeddasınca bilcümle nakşî sahifei derunumdur. Hâlâ mesned arayı seriri saltanat olan halifei islâm halledallahu mülkehu ilâ yevmilkiyam hazretlerine muadili akli kâmil hayri şamil padişahi âdil ne residei gûşi iz'anımız ve ne meşhudi basirai iykanımız olmuştur. Hallü akd ve kabzu bast ve hilmü haşem ve azmü cezm ve lütfu unf ve cengü sulhu bilcümle kanunı hikmete müvafıktır. Mefhari salâtini islâm idüğine cemii milel ve düvel müttefiktir. Dekayıkı umuri külliye ve cüzüide ihatei tam ve icrayı merasimi şeriatte kemali ihtimamları malûmi ammei enamdır. Piraye bahşı evrenği saltanat olalı asarı hasene ve etvarı müstahseneleri ânen feânen cilvegeri minassai zuhur olmadadır. Kanuni hükemaya muvafık reyi isabet intimalarına haml ederim.

Suali nasranî — Acibdir ki mülûki saire devletlerinde menasıp ekseriya te'bid üzere tasarruf olunup fevt olmadıkça veya kabahati zuhûr etmedikçe tebdil etmezler iken devleti aliyye buna muğayirdir. Zemanı kâlilde tebdilatı kesire vaki olur. Bazıların zemanı muayyen olmağla mutadi kadîm üzre tebdilinde beis yoktur. Amma erkânı devlet ve âyânı saltanata mahsus olan menasıbı celilenin kesreti tebedilâtı mucibi ihtilâl değil midir? muktazayı firaset üzere ne hükm edersiz?

Cevabı osmanî — Erkânı devlet meyanında olan tebdilât ve tagayyü-rat ahvalini teftiş vazifemiz değildir. Bu babda sualiniz dahi revîşi kiya-setten baittir. Bî esasü münasebet bu makule musahabete hâceler cüm-leten muterizdirler. *Beyt*:

امور مملکت خویش خسروان دانند کدای گوشه نشینی تو حافظا مخروش

Beyti meşhuru residei gûşi huşunuz olmamıştır. Kulubi salatini kiram mehbiti envarı ilhamdır. Ma haza:

کلکم راع و کلکم مسئول عن رعية

mısdakinca zalemei memalikden hukukı mazlumîni ihkak ve mühez-
zibül ahlak olan erbabı istihkaka merahimü eşfak ile memurlardır. S. 140
Hususa devleti aliyyede itibar istidadı zatıyedir. Erbabı istidadın ekseri-
yetine nisbet ile menasibın killeti kesreti tebdilâtı muktazı idüğü fünuni
hikmeti ilmiyyedendir ki herkes alâ kaderi meratibihim dilsiri nevali niami
padişahî olmağa sebep olur. Düveli sairenin aynı buna kıyas olunmaz.
Anların itiyadı ancak hasebü nesebe olmağla mansıbları miras hükmündedir.
Bî icabi mucib tebdil iktiza eylemez. Ve bu devleti aliyyede vekil olan sa-
hibi devletin reyî isabetkarınelerine menuttur. Ber fehvayı erbabüddüvel
mülhemunı sanıhai hatırları ile amel dahi hikmete mübteni mahzı isabet
idüğü mukarrerdir. Belki cümlei muhessenattan addolunmağa muhte-
meldir ki kudreti baligai samedanî azizi zelil ve zelili aziz etmeğe bun-
ları vesile kılmıştır. Ancak mahzur ehl ile naehli ademi temyizdedir.
Zira devleti aliyye vücudi insana teşbih olunmuştur. Sudurı izam baş
makamında olup sairleri aza ve cevarih mesabesinde. Eğerçi her
uzvun haleti mahsusa ve harekâtı mâlumesi vardır amma baş eş-
refi aza olmağla cümlesi ana tabidir. Meselâ bir a'ma esnayı harekette
ademi basiret hasibiyle düştüğü surette medarı hareket olan ayağı
olduğundan maada başına dahi zarar isabeti muhtemeldir. Ehl ile naehli
teyiz ve istihdam düstürlü amel olduğu surette kesreti tebeddülâta
müterettip olacak vahime zarar bertaraf olur.

Sualî osmanî — Bizim sadedimiz müzakerei umuri cihad iken الكلام
مجر الكلام mesluki akdamı aklâm olmiyan vadilere atfı zimam olundu.
Ala tarikil istitrat iradı filcümle faideden hali değil ise de (misra:
gelelim bâdezin yine sadede) *Nesir*: bu devleti aliyyenin ezminei ka-
dimedden beru mileli muhtelifi nasâra ile meyanelerinde surteyabı vuku
olan neberdi muzafferaneleri elsinei enamda mezkûr ve tevarihi mu-
teberede mastur olmağla külfei takrirden müstağnidir. Anların hazain ve
asakirine nisbet bizim hazain ve asakirimiz ez'afı muzaaf iken anların daima S. 141
galip olup bizler kâh bî destmayei zafer avdet ve kâh kesrû hezimet
ile ric'at ediyoruz sebebi nedir? Muktazayı firaset üzere ne mana veririz
takrir eylemeniz matlubumdur ki inayeti bâri ile tedarike kıyam ve telâfii
mâfate ihtimam oluna.

Cevabı nasranî — Devleti aliyyei osmaniyyenin şevketü şanları ve
kuvveti kahire ve nusreti bahire ile müluki saireye rüchanları mileli
nasârada mütedavil olan tevarihi muteberede mufassal ve meşruhi nikâş-
teî kilki beyandır. Fütuhâtı celileleri azmi şanlarına nişan ve macerayı

merasimi kârzarda rütbei iştiharları manendi hacirei nehar zâhir ve nümâyandır. Ancak evailde asakiri endek şumar ile düşmeni kesire mukavemet edüp fizamanına bu denli asakiri kesire ile ademi mukavemetin vechine im'ânı nazar eylesem evvelâ mûraatı merasimi şeriatte kusurunuz, saniyen kavanini kadimeye ademi şuurunuza haml ederim ki muazzamı şaraiti nüsret şeriate riayet ve umuri muharebede kemali mümaresettir. Zira guzati selevin kavanini nizamı hurube ziyade vukufları ve ayîni iltihamda kemali rusufları var idi ve terbiyei asker ve tesviyei mevakifi sufuf ile mevşuf ve şeraiti tanzimi umuri cihadı muraat ile maruf idiler. Serkârda olan zabitler sadakat ve diyaneti zâhir ve cür'etü şeca'ati mütevatir umurdide ve kârazmude müdebbiri sahip şuur, pesendidei cümhur âdemler idi. Girdar ve güftarları ihrazı mesubei gaza ve kesbü kârları iğtinamı emvali âda idi. Ziraat ve ticarete rağbet etmezler ve gâret ve yağmaya gitmezler idi. Herkesi ziri destinde olan neferatın zabtû rabt ve terhibinde merasimi itidale mûraat ederler idi. Nefer zabıtine gerden bestei itaat ve zabıt neferine alâka bendi muhabbet

s. 142 olmağla her halde yekzebanı vifak idiler. Meyanlarında buğzu şikak ve gânzü nifak yoğidi. *Mısra*: آری باتفاق جهانی میتوان گرفت *Nesir*: Bu üslûbi mergub tertipi bezmü rezm ve idarei akdahı kifah edüb kümeysi ateşi inani şimşiri icale ve huni vücudi düşmeni bu vechile isale ederler idi ki rezmgâhda asıyablar dair ve efvâhda meseli sair olurdu. *Mısra*: küştelerlerden bulunmaz idi tarik. *Nesir*: Nemçe düşmeni her seferde bu zehrabeleri tecerru ederek ve şaşaaı savarımı ateşbarı osmanî kendülere göz açdırmadığını görerek hamleî ûlâda münhezim olacaklarını bilüb ruberu mukateleden me'yus olup tabur ihdas etmeleriyle top ve tüfenk istimaline mümareset ile mukavemete başladılar. Maahaza evailde düşmenin bu mertebe nizamı ve istimali edevatı harbde mehareti tâmi yoğidi. Temadii eyamı iltiham ile talim ve teallüm ederek askeri nizamı ve devleti kuvveti tam buldu. İlâ yevmına haza gerek eyyami mükâfeha ve gerek hengâmı müsalehada istimali edevatı hurub ile tahsili mümareset ve tevfiiri meharete sa'y üzerelerdir. Umurı dahiliyeye dair kitaplar tedvin ve kârhaneler bina etmişlerdir. Ve bunlar ikdamı ihtimamları sebebi ile umurı muharebede kâmil oldular. Askeri osmanî ise ihmâl ve müsamahaları hasebiyle atıl kaldılar. Eger ihrazı mesubei gazaya rağbet olunsa bu fende dahi tahsili mehareti ve telâfii mafate himmet ederler idi. Zira Nemçenin mehareti ancak tüfenk istimalindedir. Seyfe mukabil olamazlar. Ana binaen tahassün ile askerine takviyet verüp devam ve sebat buldurmuşlardır ve mutadları budur ki piyade ve süvari ne mikdar leşkeri nühüset eseri var ise tadat edüp ortalara tevzi eder. Her orta bin nefer

s. 143 oldukça bir zabıt tayin edüp bir bölüğe taksim eder her yüz nefere bir

bayrak verüp bir zabite teslim eder ki zabiti evvele tabidir. Neferati mez-
bureden firarı ihtilat ihtimalini ref için her ortamın libasını, ahârın libasına
mugayir ider ve tüfenkleri uzunlukta ve dirhemde ve hiffette ve sıklette
müsavidir ta ki esnai mukabelede beraber doldurmak, beraber kaldır-
mak, beraber atmak âsan olup her halde müsavat bulunmakla tekâsül
ve tecavüze imkân olmaya. Bâdehu kat ender kat divar gibi metin ve
üstüvar olup pabercayı kararü sebat olurlar. Bir nefer muhalefet ve
bir zabit hiyanet edemez. Cümlesi bu tertip üzere mütesaviyetülakdam
safbestei kıyam olup cenge teşmiri sâidi ihtimam ederler. Kaç saf ise
alettertip saffi evvel bir fitilden ateş saçtığı gibi geruye çekilip saffi sani
hazır ve amade bulunmağla anların yerine gelip bunlar dahi şerar efsan
olduktan sonra saffi salis ve rabi alâ meratibihim bu vechile ikbal ve
idbar ederek sufufi mâdudesi nihayet bulunca tekrar saffi evvele nevbet
gelüp anlar dahi hazır ve müheyya bulunup hitamı muharebeye dek
devri daim üzere teakup ederek bilâ fasıla cenk ederler. Nemçe bu
san'atı ihtira edeli istilaya başladı. Askeri islâm her ne kadar kesir
olsa da bu makule cenge tâbaveri mukavemet olamaz. Zira bu askerın
bahadırları saffi evvelde kıyam edüp ceban olanlar saffi sanide tevari
edüp düşman yüzün görmezler. Cengaverlerin mecruh ve maktullerin
görüp imdad ve ianet edecek zamanda inanrizi girizan olup mübarizi
cenk olan ebtali ricalin inhizamına sebep olurlar, madame ki gerudan
nevbenev imdad teakup etmeye ilerude bulunanlar Rüstemi dâsitan ve
kahramanı sahipkıran dahi olursa takat götürmek rütbei istihalededir.
Evailde bu halet düşman canibinde dahi var idi. Akibet üslubi mezkûr
üzere tedarik görüp vahimeı firar ve inhizamdan emin oldular. Meğer ki
bunlar dahi bu vechile mukabele ve bu tertip üzere mukatele ederler. S 144
Fi zamanına ise kavanini sefefe mûraat olunmadığından maada mûmareseti
matlûp olan üslubi mergup dahi bilkülliyeye metruk ve mesluptur. Mahaza
askerî namına olan etrâk ve ekrad ve sair tavaifi fesad itiyadın niyetleri
hengâmı mükâfehada yağma ve garet ve eyyamı müsalehada ziraat ve
ticarettir. Bu makule asker ile cenge mübaşeret etmekten bir müddet
mütareke vechi üzere istirahat olunup ricali harbi intihap ve levazımını
tedarik ve idad ve merasimin mûraate tahsili istidad ettikten sonra
ahzi intikama mübaşeret olunmağa mühtaçtır ki avni bari ile telâfii mafat
müyesser ve kelevvel nusret ve zafer mukarrer ola.

Suali osmanî — Nice kerre vaki olmuştur ki, iki asker saf bestei
kifah olmuşken vakti mübaşeretinde bir taraf geriye çekilüp ikdam etmez
bunun sebebi nedir?

Cevabı nasranî — Serasker olanlar, mu'zama şuruti cihad, ezminei
cengi bilmeğe içtihatır. Evvelâ rezmgâha kademnihadei vusul olup müret-

tep alay ve ihtişam ile saf bêtei kıyam oldukça etrafı cevanibe tevcihi nazarı im'an eder. Eğer rûzgâr kendüye muvafık idüğün müşahede eder ise cenge şüru eder. Eğer rûzgâr tarafı düşmandan vezan olursa mübaşeret etmiş bulunursa da geruye çekilüp tevafuki rûzgâra tevakkuf eder. Amma bu ric'at ve idbarda mahzuratı adide vardır. Bir mertebede ihtiyafa mühtaçtır ki sufufi, müteferrika ve perişan olmya. Sebebi ric'ati, asker dahi bilüp inhizam ihtimali ihtilâl vermiye. Maazallah tefrika düşüp perişan olmak lâzım gelirse inhizam mukarrerdir. Askeri osmanî ise emri nizama ademi ihtimamdan naşi sureti idbar müşahede ettikleri gibi vâkıfı desayisi umur olmazdan mukaddem inanengizi giriz olmağa mutat olmuşlar ve Nemçeye mağlûbiyetleri ekseri bu cihettendir. Bir kerre idbar ettikten sonra bir dahi ikbal etmezler. Hah ve nahah ikbal ederseler de pâbercayi karar olmazlar amma Nemçelüler her nekadar ikbal ve idbar etşeler asla safları perişan etmezler ve galip olsalar dahi garet ve yağmaya gitmezler. Askeri osmanî bu nizama mûraat etmediklerinden zarar keşide oluyolar.

S. 145

Suali osmanî — Bu taktirinizde göre evkatı muharebeyi bilüp ikbal ve idbarda ihtiyat mu'zamı şeraiti cihad idüğü malûm oldu. Amma bu devleti aliyyenin mutadı düşmeni her ne canipte bulursa mübalât etmeyüp üzerine varup hah ve nahah mukabil olmaktır. Nusret ve hezimetten kangisi müyes-ser ise kazaya rıza verüp vakti fevt etmezler velhasıl hıfz ve hiraseti memleket ve tanzimi askeri nusret menkıbet ile tekayyüt olunup bir müddet mütareke veçhi üzere aram olursa münasip değil midir? Askerimiz karini nizam ve mühimmatımız tamam olduktan sonra yine cenge kıyam olursa yedimizden intiza' olunan Kılâin istirdadı âsan olmaz mı, ne mülâhaza edersiz?

Cevabı nasranî — Nizamsız asker ile nizamlı askere mukabele düşvardır. Düşman tarafı galip iken sulhe rağbet olursa beherhal tarafı galibin muradı üzere olmağa mühtaçtır. Bu suretle sulhe müsaade olunmadığı surette askeri islâmın bu kesretine göre senei atiyede ihtimam olursa nehri Morveyi [1] hıfzü hiraset mümkündür. İkinci seneye dek mukaddema taktir ettiğim veçh üzere tekaayyüt olunduğu takdirce nizamlu asker tedariki kabil olduğu surette cenk şekli aharda olup emarati galebe nümayan oldukça düşmen hazine ve asker cem'ine müzayaka çeküp iki üç seneye dek Devleti Aliyyenin muradı üzere sulhe talip olması mukarrerdir. Amma zamanı kalilde neferatı tanzim mümkün olsa da mütefennin ve kârazmude zabitler tedarik etmeğe vafir zaman gerek. Zanne-

[1] Morava.

derim bu ecilden umuri müteassire ile itlâfi malü can etmeden musalehayı ensep görürüm.

Suali osmanî — Eğer düşmen Belgrad ve Tamşevarı teslim ederse sulhe rağbet münasip midir ve bu sulh payidar olur mu? ne mülâhaza edersiz? s. 146

Cevabı nasranî — Bu suale cevap müşküldür. Evvelâ sulha mübaşeret ve rağbet kangî taraftan olduğu malûm değildir. Eğer Nemçe tarafından rağbet olundu ise galebesi nümayan iken bi icabı mucip kale verüp sulha talip olmasında bir sırrı hafî vardır. Kemali ıztırarından naşı idiği mahalli şüphe değil ise bu surette kahrü tedmiri mümkün iken sulha hacet nedir? Eğer bu illeti yok ise sureti galebede teslimi kıla' ile sulha talip olursa demek ne manayadır? Bu mülâhaza nice hatıra gelür? Faraza lisana gelse de hileye mahmuldür. Vechi ahâr ihtimali yoktur.

Suali Osmanî — Eğer Nemçe sulha talip olmasaydı İngiltere Kralı tavassut edüp tarafeyni musalâhaya nice taahhüt edebilirdi?

Cevabı nasranî — Benim bildiğim ol vakit henüz nakzı aht olmamış idi. Bu kârı na hencar saiki takdir ile zuhûr eyledikte İngiltere Kralı bu hususu Çasar ile müzakere eyleyüp kenduye intisabı sebebi ile hayırhahı olduğun bildirüp ruhsat dadei cevaz olmuş idi. Ol dahi ıslahı zatülbeyn için Osmanluya Çasarın sulha rağbetin arz idüp Çasara dahi Osmanlı taliptir deyu söyler, bu veçhile iki devletin meyanını musafat, bu takrip ile kendü dahi tarafeynden ihtiram bulmak ister.

Suali osmanî — Kelimatı hikmet simatın bilcümle nakşı sahifei derunumuz oldu ve böyle düşmana askeri bi nizam ile mukabeleden musalehanın rüçhanı bilindi. Sulh olunmaz ise terbiyei askere kadir zabitler tedarik olundukta ne yüzden hareket olunmalıdır?

Cevabı nasranî — Serdarı Ekrem hazretleri mukaddema takrir ettiğimiz veçh üzere tertibi sufuf ve tayini erbabi süyuf edüp kenduler ruhi askeri pür fütuh olup kalbi sipahta izzü temkin ile mekin olurlar ve mütekallidanı suyufü esliha olan serkâran melâikei ülilecniha gibi âmadei peykâr olup yeminü yesarda karar eder ve mübaşiri cenk olan serbazana peyderpey ve nevbenev imdadü ianet ile cebri küsura sarfı makdur eder zira saffı evvelde cenk idenler şirijiyân olsa da ianet ve imdada muhtaçlardır sair neferat dahi yerlü yerince mürââtı merasimi nizam ederek kat ender kat saf ender saf durup mütesaviyetülakdam hempa ve hemzimâm olup mahtubei şehadete nakdi can isar etmek arzusiyle cenge birden s. 147

ikdam ederler. Hamlei ulâda rahşî şimşiri arsagâhı darü girde kerem reftar etmeğe imkân olmadığı surette Nemçe tertibi üzere top ve tüfenk ile mukabele evlâdır. Bu veçhile mübaşeret olunursa galebe ve nusrat müyesserdir amma edevatı kârizar ki cebe ve cevşen ve tirü siper ve sinandır, müstevfi bulunmalıdır ve muhalefet edenlere tertibi ceza ve izharı celâdet edenlere ihsanü atâ ile terhibü tergip ve havfû reca kavaidi icra olunmalıdır ve düşmana zâf göstermeyüp pâbercayi sebat olursa da imdat ile takviyet vermek ehemmi umuri muharebedir. Devleti islâmiyenin kuvveti kemalindedir *Mısra*:

مصاف افروز جنگ اندوز اعدا سوز شیرافکن

bahadırlar çoktur. Ancak nizamı âdaya mukabil nizama ihtimam etmezler fakat noksanları budur zira asker her ne kadar bisyar ve bahadırı kârgüzar olursa da ittifakı kelime ile *nizam* bulunmadıkça yüz ağartmazlar. Ve yalnız zabitlerin celâdet ve cesaretleri kifayet etmez.

Sualî osmanî — Takririn üzere ahzi intikam nizama mevkuf idiği müteayyin ve askerimizin ademi nizamı mütebeyyin oldu. Nemçe gibi tertibi nizam vafir zamana muhtaç, askerimiz nizam bulunca mütareke veçhi üzere sulha rağbet iktiza eder. Anların ise tuğyanı ziyade ve askeri âmade *Mısra*:

جیست یاران طریقت بدازین تدبیرما

Cevâbi nasranî — Siz dahi askeriniz ile havalii serhaddı islâmiyede hazır ve âmade bulunup etrafa çeşmü güş salup hıfzı hirasete takayyüt edersiz, mukabele lâzım gelürse takririmiz üzere mübaşeret olunur. Mütareke olunursa tahsili nizama istidat ve rağbet ve şeriata riayet ve hükâmâ itaat ve zatinde cevheri kabiliyet ve şemailinde âsarı şecaat olanları intihap ve intikad edüp yağmageranı hezimet itiyadı tard ve ib'ad edersiz ki bi nizam olan erazili askerın ekserinden bu makule müntehap askerın ekalli evlâdır. Zira talim ile nizama kabil ve âdaya mukabil olabilirler. Lâkin bu umuru talim ve ricalini tertibe kâr azmude zabitler tedariki düşvardır. Mümkün olsa da, husuli müruri zamana muhtaçtır. Şimdilik ehveni şerreyn bunu mülâhaza ederim ki def'i sail ve ref'i gavail için Nemçenin adüvvi canı olup akvaline itimat olunan tavaifi nasâradan mürettep ve müsellâh hiyeli harpte mahir ve emri nizamda meharetlere zâhir yirmi otuz bin asker tedarik olup eyyamı seferde verile gelen bahşîş ve ulûfe ve tayin bunlara ihsan buyurulsa sayfû şitade âmade ve vaktiyle makamı hizmete panihade olmalarıle düşmana rahne ve askere baisi takviyet ve mucibi gayret ve merasimi nizamı tahsile alet olurdu.

Suali osmanî — Eğerçi bu dahi suali evvelin aynı olmağla hâsılı tahsil kabilindendir. Amma çare cuyi intikam olduğumuz ecilden bu veçhile iadei kelâm ederim ki sureti galebe *nizama* mevkuf ve *nizam* ise mürurı zamana muhtaç olmağla mütarekenin rüçhanı malûm oldu.

Cevabı nasranî — Düşmana sefer iki tarikile olur: tariki evvel mürettep ve mükemmel asker ile hareket ve düşmanı herne mahalde bulursa mukabil ve mukatele edüp galip olundukta kalesini dahi muhâsara etmektedir. Tariki sani düşman niyeti ile mühimmatı seferiyeyi bî kusur tedarik ve tekmlil ettikten sonra müstevfa asker ile serhaddi islâmiyede darbi hiyamı âram edüp ahvali düşmene çeşmü gûş ile müterakkip ve badii emirde cenge kıyam etmez zâhirde sureti hareket gösterüp bugün yarın diyerek düşmanı giriftarı ukdei teşviş edüp bu behane ile hem memleketi hıfzu hiraset etmiş olup ve hem düşmana beyhude masraf çekirmiş bulunur. Bu tarik ecnası askere ademi itimattan naşidir. Yahut mahalli ma'reke na münasip olduğu için beher takdir bu surette kavi düşmen ile terki cidalü kitalden evlâdır. Emri seferde mehareti olan serdararı kârâğâh ekseriya bu tarika zahip olmuşlardır ve zımnında menafii kesire bulmuşlardır. Amma mürur ve ubur edecek yollarını ve sa'bü âsan mahalleri bilmek lâzımdır.

S. 146

Suali osmanî — Senei âtiyede düşmen ne güne tedarik görecektir ve ne semte hareket edecektir, malûmunuz mudur? ve askeri islâm nice hareket etmek münasıptır, bu bapta dahi tedbiriniz nedir?

Cevabı nasranî — Senei âtiyede müstevfa asker ile hareket ve evkatı saireden evvel serhaddi islâmiyede ikamet ve tariki sâni üzere hıfz ve hiraset ile mukayyet olup düşmene meydan vermemeğe ihtimam olunmalıdır. Zira Nemçe Belgrad havalilerinde taburunu cem edip ya Timur kapudan geçüp Eflak canibine ve andan nehri Tunayı geçüp murat eyledikte Niğboluya azimet eder. Nehri Tunada olan sefinelerin Erdil içinden çıkup Niğbolu civarında Tunaya mülaki olan nehri Ulti ile Erdilde müheyya eylediği sefinelerin yörüdüp ol havalileri zabt iki taraftan zadü zahiresin tahmil ve tahvil edüp ol havalileri zabt ve teshir murat eder yahut Belgrad'tan Tunayı geçüp Niş tarafına gider bu takdirce Nehri Moreveyı Köprüyedek tathir ve Tunada olan sefain ile zadü zahire ve mühimmatın naklü tahvil ve Köprü civarında muhkem metrisler ihdas edüp Niş muhâsarasına ikdam eder. Madam ki nehri Moreveda sefayini cereyan edüp Köprü [1] kurbünde zehair ve mühimmatı amade ola. Her ne semte azimet ederse kabildir. Bu gaileyi def'a rütbei imkânda olan tedarik vakti şitada her ne tarikile olursa *İrşuvayı* [2] desti düşmandan

[1] Kopri Rawenatz.

[2] Orsowa.

s. 150 tahlis ve kemali takviyet ile muhafaza etmektir. Taki Eflak canibine seddi sedit olup mürurlarına mani ve hâciz olmağla ol havaliye emniyet hâsıl ola ve sevahili nehri Morevayı Tunaya mülâki olduğu mahalden yukarı başına varınca geçit ihtimali olan yerlerde muhkem metrisler ile takviyet verilüp etrafını bir mertebede muhafaza etmelidir ki bölük bölük asker birbirine karip mahallerde tevakkuf edüp ahvali düşmene çeşmügüş olup gecede ve gündüzde bir taraftan düşmen zuhûr ederse hep civarında olan askere iblâğı peyam etmek mümkün olaki taburu ile gelüp bir mahalden ubur etmek murat ederse ol havalide asker bulunmağla derakap tecemmü edüp müruru uburlarına mümaneata kadir olalar. Bosna tarafına dahi müstevfa asker tedarik olunup hazır ve müheyya bulunmalıdır. Morevadan beru tarafa ubur ettiği surette Bosnadaki asker Hırvatlığa teveccüh eyliyeler. Bu taraftan dahi askeri islâm sa'bulmürur olan yollara serkeşidei mümaneât olalar. Eğer askerin Hırvatlığa azimetin işidüp tabur ile ol tarafa giderse İrşovanın teshiri müyesser olduğu surette anda dahi müstevfa asker bulunmaludur ki Tameşvarı muhasara edüp Bosnadan avdü insiraf edince teshire kadir olalar. Moreva sahilinde bulunan asker dahi Belgrad'a ve sair iktiza eden mahallere hareket eyliyeler. Kezalik Tunada sefinelerinin cereyan ihtimali olan mahallerde asker metrisler ve hendekler tedarik ve toplar vaz'edüp müruruna mâni olalar ve cisir ihdasına imkân olan mahallerde dahi ziyade tedarike muhtaçtır.

Suali osmani — Bu minval üzere tedarik ne güzel, lâkin tecemmü ve ikamet edecek mahalleri ve her halde ne mikdar askere muhtaçtır anı dahi beyan eyle ki ana göre tedarik görüle.

s. 151 *Cevabı nasranî* — Bu diyarlarda seyyahatim olmadığından turuk ve mesaliki meçhulümdür mahalli ikametlerin tayin edemem. Lâkin bu veçhile tedarik vakti şitada gerektir ve askeri islâm düşmandan mukaddem hareket edüp beru mahalli ma'hutta amâde bulunmalıdır ki nehri Morevayı ubur edüp beru canipte tahassün edecek mahal tedarik eylemiye gaflet olunursa Nişden havf olunur. Eğer def'e imkân olmayup taburi menhus Niş üzerine gelürse Bosna tarafında müstevfa asker bulunmalıdır ki Belgrad tarafına gelmeğe ve beru canibe geçmeğe kadir olmayalar. Taki vaktiyle Tunadan asker geçirüp iki tarafa takviyet verüp ubur edecek sefinelerine mümaneât edeler. Buna imkân olursa Nişten feragat ve geruye avdet edeceği mukarrerdir. Lâkin bu tedariklerin cümlesinden ahsen ve eyser olan İrşovanın peşin fethü teshiridir.

Suali osmani — Bu irat olunan mevaddı adidenin suubeti mukarrerdir. Bugüne tedarik kaydı ile it'abı nüfustan mütareke veçhi üzere

musaleha ahsen olmağla limaslahatin sulha cevaz ve mükâlemesine ruhsat gösterilmek her millet ve devlet meyanında âdeti kadîme değil midir?

Cevabı nasranî — Kelamınız sadık ve nefselemre mutabıktır. Limaslahatin sulha rağbet her devlet meyanında resmi kadim ve de'bi müstedîmdir ve bazı vakitte mertebeli vücuttadır. Ve bu def'a lieclilmaslahaha sulha müsaade olunup bir müddet aram ve asayiş ile merasimi nizami mezkûrde tahsili mümâreseden sonra vakti vüs'atte ahzı intikam mümkündür. Tedabiri müstahsene hiyeli huruptan bir nevi ve uslûbi hakimânenen bir fasıldır. Nemçe dahi bu bapta mahir olmağla sulha rağbet etmek gerek. Zira nice mülûki nasara kendiden azürde ve bîzar olmağla devleti âliyyeye istizhar ile harekete iptidar ederler. Bu takrip ile Anların gâilesini def için sulh olur eğer iğfale mebni, hileye mahmul değil ise bu esnada muharebeden müsaleha enseptir.

Sualî osmanî — Eğerçi sadakatine vüsuk ve itimadım var. Ekser kelamın vâkıa mutabık ve akla mülâyim, faideden hali değil amma الكفر ملة واحدة muktezasınca daima kâfir tarafını tercih ile tahdişi samia edecek sözler söylersin. Devleti Osmaniye nice defa galip ve mağlûp olmuşlardır ve kâfirden istianet etmemişlerdir. Mülûki maziye eyyamında nice vekayii muhişe zuhûr edüp yine hak suphanehu ve taalâ encamını hayra tahvil etmiştir. Mâni ve mu'ti ve dar ve nâfi cenabı haktır. Nusret ve hezimet vabestei desti takdir, ancak tedbirde taksir ile müahaza olunur. İptidayı zuhuri devleti âliyyede kırk nefer âdem Anadoludan geçüp Rumelini âverdei kabzai teshir ettikleri tevarihde manzurunuz olmadı mı? İradei âliyyei samedanî taalluk ederse telâfii mafat cezmlerdeki yakinimizdir. Bir vakitte keferi kuvvet istidraç ile Kudüsi şerifedeki itâle desti istilâ etmişler iken Mısır sultanı, hâla kalemrevi osmaniyedendir, şirzime kalile ile galip olup ber vefkı dilhah kahrü tedmir etmiştir. Dini Muhammedî hak ve galibi mutlakdır. الحق يعلو ولا يعلى عليه vaki olan küsur kendi kusurumuzdandır. Kemalü zeval müteakıptır. Düşmanın istidracı kemalin buldu. Zevali kariptir. *Mısra*: Yine makhur ideriz düşmanı inşaallah, *Nesir*: Urvetülvuskayı tevekküle teşebbüs eylemişizdir. Ancak hatimeî sualim budur ki Nemçenin husumeti bu devleti âliyyeye mi munhasırdır? Yoksa mülûki nasâradan dahi düşmanları var mıdır? ve anlar kimlerdir, beyan eyle ve sulh mün'akit olursa tevehhüm olunan zararı âtiyeden içtinaba tarik nedir söyle.

Cevabı nasranî — Benim dostum galiba bazı sözlerimiz tab'ı şerifinize giran gelmiş gibi. Mazur ola. İsti'lâmınıza binaen herneki irat olunmuştur, muktazayı firasetim üzere revîşi ahvalden istidlâl ettiğim keyfiyettir ve muradım Nemçenin hilekârlığın i'lâm ve merkûzi zamiri mel'anet semiri olan desayisü mekrin ifhamdır. Yoksa nusret ve

hezimet vabestei takdir idiğine bizim dahi itikadımız vardır. Çünkü Nemçenin dostu düşmanı kimlerdir bilmek murat eylediniz bir mikdar tafsil edelim. Nemçe aslında sahib şevket olan mülük idadından değildi. Bazı kralların bihasbeliktiza imdadü ianetleri ile namü kâm peyda eyledi. Sebebi dahi budur ki mülûki nasâra daima beyinlerinde müsavat s. 153 murat ederler. Ahadühüma Aharın galip olduğunu istemezler zira aynel-yakin bilürlerki biri cümleye galip olsa sairleri desti hükûmetine almağa say eder. Evailde Françe devleti cümleye galip idi. Sair kralların bir düşmanı zuhûr eylese bunun kenefi himayesine iltica edüp ianeti ile düşmanlarına galip olurlar idi ve bu mertebe isti'lâ ve istilâsından mülûki nasâra havfe düşüp ezcümle İspanya diyarı Françeye hémcivar olmağa ittifak ve ittihat ederlerse izmihlâli devletimize bais olurlar deyu İngiltere ve Nederlande kırılları hazine ve asker ile Nemçeye imdat ve ianet edüp Françe üzerine taslit ettiler [1]. Bu takrip Françeye galebe edüp kuvvet buldu: Egerçi sair kırıllar dahi Nemçenin kemali galebesini istemezler idi kesri şanma bahaneçuy idiler amma mukavemete kadir bir hasmı kavi bulunmadı ki ana istinat ile rütbei müsavata tenzil edeler. Zarurî dostluk suretin göstermeğe başladılar. Egerçi Nemçe dahi külliyyet ile Françeye galip olmadı ve İspanya dahi asla musalehaya rağbet etmedi amma Nederlande memleketine karip İspanyaya tâbi Flanderye [2] ve belki İtalya diyarlarında vaki Nablüs [3] ve Sardunya kralların ve Medyulan [4] ve Mantuvan [5] Hersekliğin kabzai tasarrufa aldı ve bu takrip ile kuvveti terakki buldu ve İngiltere kiralını külliyyet ile kenduye bend için Hanore [6] diyarının hersekliğin verüp etbai zümresine ilhak eyledi ve hâlâ çasar olan Karlos [7] ve selefi olan Yoseb [8] İngiltere neslinden kız alup alâkabendi karabet oldular ve kendi herseklerinden Nalkıranı [9] kiral değil iken Lehe kiral eyledi ve Prendev peruğ [10] herseğini Prusya diyarına kiral eyledi. Amma bu diyarlar ahalisinin âyini batıl ve resmi atilleri Nemçeye muhalif olmağın daima bunlardan havf üze edir. İsveçli dahi âyin ve dinde zâhiren ve batınan muhalefet üzere olmağın kemali havfinden bu kralları s 154 İsveçliye taslit edüp birer bahane ile memleketin bunlara zaptettirdi. ve

- [1] İspanya veraset muharebesi (1701—1714).
- [2] Flander.
- [3] Napoli.
- [4] Mediolanum, Milano'nun latince ismi
- [5] Mantoue.
- [6] Hanovra.
- [7] Karl VI. (1701—1740).
- [8] Josef (1705—1711).
- [9] Ogust II. (Lehistanda kırıllığı: I. inci def'a 1697—1704, II. nci def'a 1709—1733).
- [10] Brandeburg.

Rim [1] Papadan bir kale alup Devleti Aliyye Venedikluden Morayı istihlâs ve Körfayı [2] muhasra ettikte Rim papa havfı cane düşüp ve Nemçeye hazine gönderüp mademki Devleti Osmaniye ile sefer bakidir, zumunca malik olduğu evkaf ve sadakat ve nüzuratın beher sene öşrün vermeye müteahhit oldu. Ve Frânçe ile sulh olduktan sonra asker cemine ve Tunada sefine tedarikine mübaşeret eyledi. Venedikluyu dahi himaye etmekle donanmasını ellerinden almak murat eder. Bu tafsilden murat gerek Venediklu ve İtalya kıralları ve gerek bâlâda mezkûr ülesami olan kırallar ammeten Macaristana zulm ve cevru âzar ve harekâtı nahemvarından feryat üzerelerdir ve cümlesi merkezi adavette peyderpey kâimlerdir. İstinat ve iltica edecek hasmı kavî bulunmadığından naçar sureti zâhirde dostane muamele ederler. Kendisi dahi bunların kemali adavetlerin bilüp daima havf üzerelerdir. Hattâ Kolofça [3] sulhu in'ikadı esnasında mülûki nasâra gayzi kâmillerin ızhar edüp cenge mübaşeret etmişler idi. İğtinamı fırsat edecek vakit iken sulhi mahut fevtine bais oldu. Anlar dahi her musalehanın encamı musafat olmağın terki cidal eylediler. Bu defa dahi sulh mukadder ise melhuzumuz olan zarardan ictinabe tarik Sultan Süleyman merhumun vasiyetleriyle ameldir ki vahime zararî âtiyenin bilküllüye indifâma sebep olur. Merhumi müşarünileyh hazretlerinin hulâsai vasiyetleri budur ki: Devleti Aliyyenin Nemçe canibinden emniyet ve ve rahatı Erdil Devleti Aliyye himayesinde baki ve payidar olmasına mevkuftur. Zira Rumelinin kilidi Belgrad ve Eflak ve Buğdan ve Tunanın sedri sedidi Timurkapu olduğu gibi Macaristanın dahi kilidi Erdildir. Mademki Erdil Devleti Aliyyenin ziri desti himayesinde asudedir. Macaristanı reaya makamına koyamaz ve mademki Macaristanda ata binüp kılıç kuşanur vardır. Nemçe Devleti Aliyye üzerine hareket edemez ve İspanya Nemçe ile cenk üzere oldukça sairleri dahi ızharî adavet ve cenge mübaşeret ederler. Velhasıl Erdil ve Macaristanı Nemçenin yedinden tahlise imkân olursa ahzi intikam âsan olur. Ve vahime zarar kalmaz.

s. 155

الغيد يدبر والله يقدر.

Zahiren bir iki sualü cevap
Nasihi hefthânı Rüstemi zal
Her suturî keşidei saffı kifâh
Kimi kanunî cengi hun âşam
Her biri zübdei hakayıktır
Kim ederse bu resmi pişnihad

Leyk ma'nide bir hazinei kitap
Nesek amuzî resmi cengü cidal
Her hu:ufî sefirî fevzü felâh
Kimi mazmunî seyyidül ahkâm
Cümlesi vakıa mutabıktır
R'eyisaibi tebarekallahü icad.

[1] Papa Clement XI (1700—1721).

[2] Korfu.

[3] Karłowicz.